

VZTAH ABSOLVENTA ZÁKLADNÍ ŠKOLY K UMĚNÍ

Vladimír Spousta

Anotace: *Na základě autoreflexních výpovědí a případových studií jsou zjišťovány zdroje, příčiny a způsob utváření vztahu k umění obecně a k dominantnímu druhu umění zvláště, forma a frekvence kontaktu s ním i jeho postavení v hodnotové hierarchii absolventa. Z výzkumného šetření vyplývá, že základní škola nedisponuje spolehlivými a účinnými výchovnými prostředky a metodami, nevzdělává své žáky ve všech druzích umění rovnocenně, nedává jim komplexní vzdělání ve všech oblastech umění, a proto nezaručuje jejich plnohodnotný osobnostní rozvoj. Konstatujeme tedy, že škola u většiny explorovaných hlubší vztah k umění nevytvořila. Pokud někteří z nich cestu do světa umění našli, není to podle nich zásluha uměnovýchovných předmětů. Interpretujeme tuto skutečnost jako důsledek celospolečenského nedocenění významu vzdělání a výchovy v oblasti duchovní kultury a umění – garanta zachování mravního zdraví a setrvalosti lidského rodu.*

Abstract: *On the basis of self-reflective statements and case studies the research attempts to identify the sources, causes and the way of developing a relationship to art as such and to the dominant kind of art specifically, the form, frequency of the contact and its position in the value system of a graduate. The results of the investigation show that primary school does not employ reliable and effective teaching methods, does not equally deal with all kinds of art and thus does not guarantee adequate development of a pupil's personality. We therefore find that school has not established a close relationship to art in majority of investigated pupils. If they found their own way to the world of art, in their opinion, it was not thanks to school art lessons. We interpret the fact as a consequence of the social trend to undervalue the significance of education in the area of culture and art – a guarantee of maintaining ethical health and preservation of the human kind.*

Existenční, existencionální a formativní **význam krásy a umění v životě člověka je nezpochybnitelný.** V širokém spektru věcí, které byly vytvořeny k nějakému účelu, vždy poutaly pozornost člověka především ty, které svým provedením, souladem barev či vyvážeností tvarů a hmoty uspokojovaly jeho touhu po kráse. Pokud jsme s to dohlédnout i do velmi vzdálené minulosti a nalézt doklady, zjišťujeme, že umění provází člověka již od doby ledové.³³ Jestliže zprvu mělo *funkci magickou* a ve starověkém Egyptě funkci *rituální* (mělo zpříjemnit posmrtný život faraonů), pak ve starém Řecku a v období

---

³³ Blíže viz V. Spousta (1995).

raného křesťanství dominovala jeho funkce *votivní*. Teprve s nástupem renesance antického umění dochází ke zvýraznění jeho funkce *estetické* a estetizující: umělecké dílo je tvořeno proto, aby bylo (primárně) krásným. V zájmu dosažení maximálního estetického účinku uvolňují si umělci ruce jak ve volbě tématu, tak ve způsobu ztvárnění díla. Tento model v podstatě sledují umělci všech –ismů vynořivších se v průběhu 20. století, kdy již neusilují o zobrazování reality, ale o vytvoření reality nové. Umění tak proniká do všech sfér společenského života, ovlivňuje nás po všech stránkách: designem předmětů denní potřeby, ve formě fotografie, filmu a masmédií formuje a kultivuje naše estetické vnímání, cítění a prožívání. Současné postmoderní umění pak svými experimenty nesenými na vlnách záměrné extravagance a provokace podává obraz vnitřního rozpoložení současné uspěchané a chaotické společnosti ovládané bezohledností, násilím a touhou po moci a honbou za materiálním bohatstvím.

Ve školní výchově má umění své místo již od dob starého Řecka, kdy byl ideál dokonalosti (*kalokagathie*) – soulad krásy a dobra (těla a duše) – realizován múzicky vzdělanými otroky. Hudba a poezie zaujímalý důstojné místo i ve středověku – ve šlechtické výchově, stejně jako při zavádění uměnovýchovných předmětů do osvěcenských škol. V soudobém školském systému je sice umění též přiznána důležitá formativní funkce (a trojice stávajících uměnovýchovných oborů je spolu se skupinou vědecky orientovaných oborů považována za intelektuální a duchovní základ všeobecného vzdělání), ale způsoby aplikace této teze a jejího faktického uplatnění ve školské politice již nejsou zcela jednoznačné a transparentní.³⁴ Při hledání pozice uměnovýchovných předmětů ve struktuře ostatních předmětů, které jsou primárně orientovány na přenos poznatkových systémů vědních disciplín, vystupují pochybnosti o jejich kultivační rovnocennosti a potřebnosti. A to navzdory tomu, že se tu setkávají dvě klíčové oblasti poznání, které společně a teprve ve vzájemném propojení a scelení tvoří vrcholy lidské kultury. Spojuje je jedno podstatné a určující, a tím je **akt poznávání** (v tom nejširším slova smyslu), byť „*s rozdílnými, ale doplňujícími se strategiemi poznávání, z nichž jedna má svůj základ v *exploraci*, druhá v *expresi*“.*³⁵

Hledáme-li důvody, proč není ve výchovném systému přiznán umění rovnocenný význam jako předmětům orientovaným převážně na poznávání zákonitostí světa, zjišťujeme, že:

- tím prvotním a pro mnohé z těch, kteří o skladbě kurikula rozhodují, je racionální *neuchopitelnost a nepřístupnost* umění a uměleckého díla jako výsledku intimní výpovědi svého tvůrce a expresivity ve vyjádření jeho vnitřního světa.

---

³⁴ Viz K. Rýdl (1990/91).

³⁵ J. Slavík (1999).

- Mezi dalšími důvody se pak objevuje *didaktická náročnost* spojená s výukou uměleckých oborů, které vyžadují uplatnění hermeneutického přístupu k uměleckému dílu, bez něhož nelze odkrýt jeho výrazový obsah.³⁶
- Didaktická náročnost má svoji příčinu v obtížně zjistitelné míře vnitřní *citové odezvy* recipienta a intenzity jeho prožitku (kteréžto kvality jsou pro výchovu uměním určující a podstatné) při apercpci uměleckého díla, a v důsledku toho i nesnadné jejich diagnostikování.³⁷

Všechny uvedené skutečnosti se promítají do každodenního reálného dění ve škole a pochopitelně se projevují i ve výpovědích respondentů.

Výzkum vztahu absolventa základní školy k umění

Abychom mohli odpovědět na otázku „*jaký je vztah absolventa základní školy k umění*“, oslovili jsme 160 z nich následujícím dopisem, který je jednak informoval o povaze a cílech tohoto výzkumného záměru, jednak jim měl usnadnit rozvažování nad léty strávenými v základní škole a „navigovat“ je k jádru sledovaného problému. Z dopisu vyjímáme:

Vztah absolventa základní školy k umění

Pod tímto názvem řeší doc. PhDr. Vladimír Spousta s týmem svých spolupracovníků dílčí výzkum, který je pouze jedním z několika jiných paralelně řešených výzkumů. Ty se týkají různých oblastí; jsou zaměřeny např. na životní cíle absolventa, jeho filozofickou a hodnotovou orientaci, kulturní nebo sportovní zájmy, sexualitu, drogy aj. Na tomto výzkumném šetření se můžete podílet buď anonymně, nebo pod svým plným jménem. O tom, kterou možnost zvolíte, rozhodujete jenom Vy. Pro interpretaci dat získaných od Vás tímto výzkumným šetřením je důležitý pouze rok Vašeho narození (podle něhož lze určit dobu, která uplynula od absolvování základní školy); proto prosíme, abyste ho uvedli. Na základě Vašich autoreflexních výpovědí budeme zjišťovat zdroje, příčiny a způsob utváření Vašeho vztahu k umění obecně (a k dominantnímu druhu umění zvláště), ale též formu a frekvenci kontaktu s uměním i postavení umění ve Vaší hodnotové hierarchii a jeho význam ve Vašem životě. Prosíme, abyste se zamysleli nad léty, kdy jste byli(y) žáky(němi) základní školy, a pokusili se rozpomenout:

- *kde a kdy jste se ve škole setkávali s uměním, ve kterých předmětech, při jaké příležitosti*
- *jakým způsobem jste byli s uměním seznamováni*
- *jak intenzivně se tyto kontakty promítly do Vašeho života a jak Vás ovlivnily*

³⁶ V. Spousta (2005 a 2007).

³⁷ Odrazem tohoto vztahu jsou i rozpaky a obtíže učitele při klasifikaci, které některé z nich svádějí k tomu, že hledají „oporu“ v průvodní (a nepodstatné) složce kurikula uměnovýchovných oborů – v její složce naukové, tzn. ve snadněji měřitelných údajích o úrovni žákových znalostí umění, umělců etc., tedy v tom, co žák ví.

Tomuto Vašemu vzpomínání a následnému vylíčení svého současného životního stylu můžete dát konkrétní podobu např. tím, že sobě (a tím i nám) odpovíte na následující otázky:

1. Navštěvujete výstavy obrazů, soch, fotografií?
2. Chodíte do divadla, na operní představení, na koncerty?
3. Který druh hudby nejraději posloucháte? (Populární, jazz, dechovou, folk, rock, symfonickou, komorní.)
4. Zpíváte si někdy jen tak pro sebe?
5. Zpíváte (nebo jste zpíval) v pěveckém souboru?
6. Hrajete (nebo jste hrál) na hudební nástroj? Na jaký?
7. Ovlivnila školní hudební výchova Vaše hudební zájmy (Váš vztah k hudbě)?
8. Co nejraději čtete? Který je Váš oblíbený literární žánr? Časopisy (zábavné, odborné), noviny, povídky, detektivky, romány (dobrodružné, cestopisné, sci-fi, historické), poezii.
9. Jak bohatá je Vaše knihovna (odhadněte počet knih)?
10. Ovlivnila školní literární výchova Váš vztah ke krásné literatuře (beletrii)? Jak, čím?
11. Vybaví se Vám podoba, povaha, jméno nebo jiná vlastnost Vašeho učitele výtvarné, hudební nebo literární výchovy (tedy učitele českého jazyka)?
12. Vzpomenete si na nějakou zajímavou, nevšední nebo něčím výjimečnou situaci ve výtvarné, hudební nebo literární výchově, při níž Vás učitel seznamoval s uměleckým dílem?

Vaše výpovědi mají výzkumnou hodnotu pouze tehdy, budou-li sdělené informace pravdivé, tzn. budou-li odpovídat skutečnosti a nebudou nijak upravené, vylepšované apod. Celkový obraz, představu o sobě samém (tzv. self-image) můžete odvodit ze způsobu, jak žijete a z výsledků svého života. Self-image pak lze efektivně využívat pro tzv. self-management (sebeřízení).

Výsledek své autoreflexe nám můžete předat některým z těchto způsobů:

1. Uvítáme, zašlete-li nám ho v elektronické podobě na e-mailovou adresu spousta@ped.muni.cz,
2. nebo v písemné podobě na adresu Vladimír Spousta, Pedagogická fakulta, Centrum pedagogického výzkumu, 662 80 Brno, Poříčí 31,
3. nebo tomu našemu spolupracovníkovi, který Vás tímto dopisem oslovil.

Brno únor 2007

Dopis kolportovali frekventanti kombinovaného studia na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity v průběhu měsíců února a března 2007 v místech svého bydliště nebo působiště. Protože tito studenti dojíždějí do Brna na konzultace z nejrůznějších míst České republiky, byly tím získány výpovědi respondentů z relativně rozsáhlého teritoria a zajištěn i metodologický požadavek jejich náhodného výběru. Na dopis reagovalo celkem 69 (tj. 86 %) respondentů. Jejich věk je rozložen v pásmu sedmi let:

Rok narození	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	
Počet	6	12	24	32	38	16	10	138 (celkem)

Na základě shromážděných výpovědí bylo možno vytvořit si alespoň přibližný obraz o vlivu základní školy na jejich žáky v letech 1991–2006, kdy nejmladší z nich školu absolvovali.

<i>Přehled odpovědí na otázky dotazníku</i>			
Odpověď	ano	Vybrané doplňující odpovědi v % ³⁸	ne
Otázka č.	%		%
1	54,3	podle okolností (zájem, čas) 21,7; kulturní památky 13,7; občas – a to fotografií 10,8; výjimečně 7,9; sochy v zámeckých zahradách 4,3; většinou ve spojení s vyučováním výtvarné výchovy 2,9	45,7
2	54,3	2x ročně 27,5; 4x do roka 13; na koncerty v rámci vyučování hudební výchově 8,7; většinou na muzikály, které se mi velmi líbí 5,8; od té doby, co studuji v Brně, tak ráda 4,3	45,7
3	81,2	populární 26,8; folk 15,9; techno 15,9; rock 13; jazz 7,2; klasika: symfonická 2,9; komorní 2,9; death a heavy metal! 1,4; nemám vyhraněný styl, podle mě se hudba dělí na dobrou a špatnou 1,4	18,8
4	58	často 31,9; samozřejmě 18,8; ve sprše 7,2	42
5	21,7	2 roky 7,2; 5 let 5,8; 7 let 4,3	78,3
6	50,7	kytara 8,7; klavír 7,2; akordeon 7,2; zobcová flétna 3 roky 5,8; hrávala jsem na klavír 5,8; v současné době si zahráji jen zřídká 4,3; zobcová flétna z donucení rodičů 4,3; flétna sopránová 2,9; flétna altová 2,9; příčná flétna 1,4; fagot 1,4	49,3
7	7,9	vůbec ne 56,5; ovlivnila, ale díky učiteli spíše negativně 13	92,1
8	-	časopisy (zábavné, odborné) 86,9; noviny 71; povídky 68,1; dobrodružné romány 56,5; zamilované romány 56,5; detektivky 39,2; sci-fi romány 27,5; faktografická literatura 15,9; horory 7,2; čtu hodně, nejraději romány 5,8; časopisy, noviny a encyklopedie 4,3	-
9	-	netuším 36,2; spíše si půjčuji z knihovny 21,7; stovky 15,9; asi 20 5,8; asi 150 8,7; asi 100 4,3; asi 200 4,3; asi 160 2,9; 15 metrů ☺ 1,4; asi 250 knih, ale jsou to knihy od rodičů a prarodičů, sám mám asi 25 knih 1,4	-
10	28,2	více mi ji přiblížila 7,2; objevil(a) jsem řadu autorů 7,2; rozšířila mi obzory 5,8; výběrem knih, které čtu 4,3; obsahy v čítankách mě občas zaujaly 2,9; paní učitelka umí o knize tak krásně mluvit, že si ji pak musím přečíst 1,4	71,8
11	46,4	podoba všech 15,9; povaha a jméno 13; na všechny učitele si pamatuji velmi dobře 8,7; velmi živě 4,3; milá a přátelská povaha 2,9	53,6
12	25,3	konkrétně jen matně 10,1; zrovna mě nic nenapadá 8,7; učitel výtvarné výchovy na gymnáziu měl skvělý výklad 2,9; s uměním nás seznamoval jako s pohádkami, i 19. stol. ve výtvarném umění dokázal srozumitelně a poutavě (!) vysvětlit 1,4; v hudební výchově na gymnáziu bylo asi nejpoutavější, když se učitelka pokoušela přimět chlapce zpívat ☺ 1,4	74,7

³⁸ Do výběru doplňujících odpovědí byly zařazeny ty, které byly buď nejfrekventovanější, nebo zaujaly svou neobvyklostí či osobitostí.

Ukázky autentických autoreflexních výpovědí

Prezentovány jsou čtyři obsahově a stylisticky nejkvalitnější výpovědi respondentů ze čtyř nejstarších ročníků:

(1) M. N. *1985

Základní školu jsem navštěvovala pouze sedm let a pak jsem přešla na šestileté gymnázium. Myslela jsem si, že vzpomínání na základní školu bude jednoduché, ale mám spíše zážitky a vzpomínky z gymnázia, které jsou intenzivnější a novější. Vzhledem k tomu, že jsem na základní škole strávila jen pár let, kdy jsem už byla schopná věci a lidi kolem sebe vnímat trochu hlouběji, moc vzpomínek na „umělecké“ předměty a jejich učitele nemám, spíše se mi vybavují různé útržky, jako školní výlety se všemi spolužáky a naší třídní učitelkou. Možná to je také proto, že hodiny výtvarné výchovy, hudební výchovy nebo i českého jazyka probíhaly skoro pořád stejně; namalovali jsme obrázek, zazpívali písničku a přečetli jsme kus nějaké knihy, ale nebylo nic, co by ozvláštnilo tyto hodiny. To až na gymnáziu jsme chodili na různé výstavy, jezdili do divadla, na hrady a zámky apod. Pravděpodobně i na základní škole jsme pár takových akcí podnikli, ale jak jsem již řekla, zážitky z gymnázia jsou intenzivnější, a tak pravděpodobně přebíjejí starší vzpomínky. Ale samozřejmě byly různé podněty, které mě ovlivnily, například když jsme si ve výtvarné výchově ukázali nějaký nový způsob (např. koláž), tak jsem to pak doma zkoušela ještě několikrát, nebo když jsme se školou chodili do knihovny, kde nám ukazovali nové knihy, tak jsem měla pak větší snahu do té knihovny jít a půjčit si je. Kdybych měla shrnout vliv základní školy na můj vztah k umění, musím říct, že nebyl nijak velký, intenzivnější podněty přišly až později.

Odpovědi na otázky:

1. Výstavy navštěvuji ráda, myslím si, že v dnešní době se s nimi setkáváme všude kolem nás (ať už jsou to například výstavy na otevřeném prostranství či např. v galeriích apod.), ráda mám výstavy fotografií.
2. Do divadla chodím občas, nejraději mám muzikály (viděla jsem jich už několik a i nadále jim zůstávám věrná), na koncert občas také zajdu, ale jde spíše o koncert moderní hudby, nebo např. vánoční koncert dětského sboru.
3. Nejraději poslouchám moderní hudbu, a to především českou a slovenskou.
4. Jen pro sebe si zazpívám někdy, když mě neslyší moc lidí okolo: např. ve vaně nebo s rádiem.
5. V pěveckém souboru jsem nezpívala.
6. Několik let jsem hrála na klavír a zároveň jsem také navštěvovala hudební nauku na základní umělecké škole (během let strávených na základní škole), dnes si zahráji jen tak pro sebe.
7. Řekla bych, že školní hudební výchova mé hudební zájmy příliš neovlivnila, protože jsme pořád zpívali dokola ty samé písničky (když

- učitelka konečně donutila zpívat i kluky a trochu je to i naučila, tak jsme to zpívali pořád dokola); ale je pravda, že si ty písničky pamatuji dodnes.
8. Čtu ráda jak oddechovou a zábavnou literaturu (když potřebuji vypnout a jen tak se válím u vody apod.) – romány, novinky a zajímavosti ze světa vědy a přírody, thrillery..., ale vzhledem ke studiu na vysoké škole přečtu také spoustu odborné literatury a novin; poezii nečtu skoro vůbec.
  9. Knihy mám po různých místech, nejen v knihovně, takže to opravdu nedokážu odhadnout; doma v knihovně mám ještě i spoustu knih z dětských let, románů apod., pak samozřejmě také odbornou literaturu, část mám v Brně na privátu, ale hodně knih si jen tak půjčím z knihovny nebo od kamarádek a kamarádů...
  10. Nemyslím si, že by školní literární výchova můj vztah ke krásné literatuře nějak ovlivnila.
  11. Podobu a jména učitelů uměnovýchovných předmětů si vybavuji, ale protože učitelé se nám docela často střídali, tudíž opravdu o jen pár z nich bych dokázala říct něco více.
  12. Na nevšední situaci při seznamování s uměleckým dílem si nevzpomínám; teď mě nic nenapadá.

(2) **Kateřina Jiroutová *1986**

(narozena v Pardubicích, základní škola Polabany II., gymnázium Dašická)

S uměním jsem se setkávala od 2. až do 5. třídy každý den, jelikož jsem navštěvovala třídu s rozšířenou výukou hudební výchovy. Každý den jsme měli hudební výchovu nebo sborový zpěv. Na ten mám spíše negativní zkušenosti, neb na prvním místě byl zpěv, bohužel vedený nepříliš odborně – dle mého názoru (přepínání hlasivek). Vedle toho jsem od první třídy chodila do základní umělecké školy na hru na klavír a flétnu a od 3 do 10 let do dětského sboru. Na nižším stupni osmiletého gymnázia jsme měli hudební výchovu (jednu hodinu týdně), která ovšem spíše spočívala v hudebním dějepisu. Výtvarná výchova byla super – jak „dějepis“, tak praxe ☺. Literatura nic moc – pouze dějepis – kusé ukázky z četby příliš neobohatily.

(3) **V. N. *1987**

Můj pobyt na základní škole trval pouhých pět let. V roce 1998 jsem přestoupila na víceleté gymnázium, proto nemám bohužel ze základní školy mnoho vzpomínek a většina vjemů spojených s uměním pochází již z doby mého pobytu na škole střední. S uměním jsem se setkávala v předmětech výtvarné a hudební výchovy a českého jazyka. Zde získané vjemy jsou však mlhavé, mnohem lépe si pamatuji například předčítání pohádek před spaním, jak to pro mne v této době dělali moji rodiče. Dnes mám k umění velice kladný vztah. Ráda chodím na koncerty, výstavy, do galerií, divadel a kin. Hudba má v mém životě nezastupitelné místo, poslouchám ji doma i na cestách, pokud by na to přišlo, přiřadila bych jí zřejmě první místo v hodnotovém žebříčku

umění v mém životě. Druhů hudby, které mám ráda, je mnoho v širokém spektru, namátkou rock, jazz aj. Ráda si zpívám, ale vzhledem ke kvalitě mého zpěvu jen sama pro sebe. Také jsem v minulosti hrála na klavír (z donucení) a na kytaru (velmi ráda). Hraní na hudební nástroj ale v mém životě před několika lety ustoupilo do pozadí před jinými aktivitami. Myslím si, že můj vztah k hudbě neovlivnila tolik základní škola jako jiné vlivy mého okolí, především dětské letní tábory (kytara a zpěv u ohně) a přátelé. Stejně je pro mne důležitá i literatura. Četba byla od dětství mým koníčkem a hlavním prostředkem trávení volného času. Opět nejsem příliš vázána na konkrétní žánr, přečtu si jak román, tak povídku či noviny. Noviny a časopisy jsou v poslední době asi nejčastější (mimoškolní) četbou, což je ale dáno zejména nedostatkem času. Má soukromá knihovna čítá odhadem asi 50 knih, většinu inspirací k četbě jsem čerpala (čerpám) z knihovny mých rodičů. Opět si ale nevzpomínám na přílišnou zásluhu základní školy v tomto ohledu. Pamatuji si hlavně učení se básniček zpaměti a předčítání dětských knížek v hodinách, ale jak už jsem uvedla, největší zásluhu na mém zájmu o literaturu přičítám rodičům, kteří v tomto ohledu věnovali mé osvětě mnoho energie. Pokud se snažím rozpomenout na své učitele, vybavují se mi pouze tváře těch ze střední školy. Vzpomínám si ještě na svého třídního učitele ze čtvrté třídy a zpěv v hodinách hudební výchovy za doprovodu klavíru. Učili jsme se hlavně lidové písně, které nás moc neinspirovaly a největším trestem bylo muset zpívat sám před celou třídou. Pokud však jde o mé středoškolské vyučující v těchto oborech, všichni na mne určitým způsobem zapůsobili a zanechali ve mně stopy. Tady vidím o mnoho větší vliv na mé vnímání umění než u učitelů na škole základní.

(4) Z. S. *1988

S uměním jsem se setkával v uměnovýchovných předmětech (ale i v pracovní výchově): na školních koncertech, divadelních představeních, při návštěvách galerií, knihoven a biografů a při čtení knih. Poznal jsem, že i divadla, galerie a výstavy mohou být zajímavé a poučné. Umění mě ovlivnilo. Když procházím českými městy, rád se podívám na místní kulturní památky.

Interpretace a diskuse

Jako rozhodující faktory, které určují frekvenci *návštěv výstav* a architektonických památek, se jeví v první řadě zájem o konkrétní vystavovaná díla a časové dispozice absolventa. Více než polovina dotázaných výstavy sice navštěvuje, ale jen občas nebo výjimečně, přičemž preferuje výstavy fotografií a návštěvy architektonických památek. *Do divadla a na koncerty* chodí téměř dvě třetiny dotázaných, avšak jen dvakrát až čtyřikrát za rok. Populární, folkovou a rockovou hudbu poslouchá přes 81 % z nich, o tzv. vážnou, umělecky plnohodnotnou hudbu se zajímají cca 3 %. Opravdovost svého vztahu k hudbě dosvědčuje více než polovina absolventů tím, že hráli (nebo i hrají) na hudební nástroj – nejčastěji na kytaru, klavír a akordeon – a zvláště 34 % těch, kdo

si zpívají jen tak pro sebe. Pozitivní vliv *školní hudební výchovy* na rozvoj své hudebnosti popírá přes 68 % dotázaných, pokud ovlivnění přiznávají, pak spíše v negativním smyslu. Ani reference o kultivační potenci *školní literární výchovy* nevyznívají o mnoho povzbudivěji: u 61 % absolventů jejich vztah ke krásné literatuře neovlivnila. Jestliže mnozí (87 %) přesto čtou zábavné i odborné časopisy, noviny a povídky (68 %), pak je třeba hledat podněty mimo školu. Rozhodujícím momentem pro upevnění *vztahu k umění* je intenzita a četnost uměleckých zážitků provokovaných a režírovaných učitelem. Do jaké míry jsou spojovány s jeho vzhledem nebo povahou? Tyto souvislosti (i když s rozdílnou intenzitou) reflektuje cca 46 % dotázaných. Nevšední konkrétní situaci, za níž došlo ke kontaktu s uměním, si však vybavuje jen čtvrtina z nich. S lítostí musíme konstatovat, že u většiny explorovaných **škola hlubší vztah k umění nevytvořila.**

Závěry

Zjišťujeme-li, jak se projevuje kurikulum realizované v uměnovýchovných předmětech v osobnosti absolventa základní školy, je třeba si uvědomit, že se jedná pouze o jeden takto vymezený segment širěji koncipovaného absolventova portrétu. Jeho vztah k umění se utvářel pod vlivem několika činitelů

1. školního vzdělávání a výchovy
2. všech druhů masových komunikačních médií
3. rodiny
4. životního prostředí
5. společnosti jako celku

a přitom je predestinován a úzce vázán na jeho estetické vnímání a cítění, citové dispozice, kulturní vybavenost, filozofickou orientaci, hodnotovou orientaci, zájmovou oblast, rozhled po historii, ekologické cítění, schopnost sebereflexe etc.

Vztah zkoumaného souboru absolventů základní školy k umění ovlivnili tyto činitelé:

1. Explorovaní respondenti si obtížně vytvářeli vztah k umění (mimo jiné) proto, že impulzy a aktivity školních uměnovýchovných předmětů nebyly dostatečně účinné.
2. Účinné nebyly proto, že učitelé nebyli profesionálně kvalitně připraveni, a to především po stránce psychologické a didaktické.
3. Laxní vztah absolventů této generace k umění je odrazem vztahu jejich rodičů a prarodičů k umění, kteří nedokázali do kurikula základní školy prosadit (nebo ani o to neusilovali) vyšší hodinovou dotaci uměnovýchovných předmětů.
4. Negativně ovlivnilo situaci i postavení umění v hierarchii hodnot, ke kterým se hlásila společnost jako celek po listopadu 1990, tedy v době, kdy byli tyto absolventi žáky základní školy (tj. v letech 1991–2006).

5. Konečně (ale i především) svoji roli zde sehrál globálně evidovaný postoj větší části světové populace věkového rozmezí srovnatelného s věkem explorovaných respondentů k umění jako hodnotě, která nepatří mezi životní nezbytnosti a v jejích individuálních i společenských aktivitách má jen marginální postavení.

Je nasnadě, že rozpoznat a oddělit vliv školy od vlivu všech ostatních činitelů nejenže není snadné, ale je nemožné. Člověk (aniž si to uvědomuje) je ovlivňován všemi těmito aktéry současně, paralelně, permanentně a globálně, a to i tehdy, kdy do světa umění nevstupuje a nechce se jím zabývat. Z výzkumného šetření vyplývá, že základní škola jako fundament veškerého dalšího vzdělávání nedisponuje spolehlivými a účinnými prostředky, s jejichž pomocí by mohla dát svým žákům komplexní a úplné vzdělání ve všech oblastech, a nezaručuje tak jejich plnohodnotný rozvoj. Pokud žák po absolvování základní školy našel cestu do světa umění, zásluha školních uměnovýchovných předmětů to – alespoň podle většiny dotázaných – není. Společnost – její kulturní a političtí koryfeje – stále nedoceňuje význam vzdělání a výchovy v oblasti duchovní kultury a umění a neuvědomuje si, že právě to jsou nejvýznamnější garanti zachování jejího mravního zdraví a setrvalosti lidského rodu.

Literatura:

RÝDL, K. K otázce školy a obsahu vzdělání v současném světě. *Výchova a vzdělání*, 1990/91, roč. 1, č. 6, s. 120–126.

SLAVÍK, J. Umění, věda a poznávání ve škole. *Pedagogika*, 1999, roč. 49, č. 3, s. 220–235.

SPOUSTA, V. Integrace umění jako prostředek komplexní umělecké výchovy. *Universitas*, 2005, č. 2, s. 3–8.

SPOUSTA, V. *Krásy, umění a výchova*. Brno : MU, 1995.